

Dr. İsmail Kaygusuz

(13.09.2001)

Alevilere 'Cemeyini bırak camiye bak(!)' derken bile, 'hayır bizim Alevileri snnileştirmek gibi bir niyetimiz yok' diye yemin-billah eden Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Nuri Yılmaz'ın dikkatine sunulur:

1. Her yıl onbinlerce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, İslamın uyulması gereken beş koşulundan biri olduğuna inandığı Hac ziyaretine gitmekte. Mekke'de kaldıkları sürece, büyük gösteriş içinde bazı akıl ve inanç dışı biçimsel eylemlere (Kabe'nin çevresini dönmek, Siyah Taş'a dokunmak, şeytan taşlamak vb.) katılarak bir İslami tapınmayı yerine getirdiklerini sanmaktadırlar. Böylece, her Hac mevsimi, mezhepsel inançları gereği Muhammed peygamberin mezarını ziyaret etmeği bile batıl sayan Vahhabi Saudi Krallığı'nın hazinesine milyarlarca dolar akmaktadır. Ayrıca her yıl yüzlerce kişinin de Hac yolunda ölmesinin önüne geçilememektedir.

Gazetelerden öğrendiğimize göre, ülke derin ekonomik kriz içindeyken bile, başvuruları sona eren 100 binin üzerinde hacı adayı, kurlar daha fazla yükselmeden dolar almaya çoktan başlamış.

Konuyu araştırınca, insanların İslam adına, dinsel ibadet adına nasıl yüzlerce yıldır kandırıldığını görmek derin üzüntü veriyor.

Hac Törenlerinin İslamla İlgisi Yoktur

Bilindiği gibi Sufizm ya da Tasavvuf, zgr öğreti ve geniş hoşgrleriyle evrensel bir inanç yaklaşımı sergilemektedir. Sufiler (Mutasavvıflar), Ortodoks İslamın biçimciliği ve katılığına karşı

tepki olarak yükselmiş olduğu görünen- Pantheism'den Anti-nomianism'e kadar- mistik öğretileri kucaklayan çeşitli mezhep ve tarikat kümeleşmelerini temsil etmektedir.

İslam'da ortodoks olmayan yol izlemeyi seçmiş olan bu mutasavvıflardan Bişariler-Bişariyya (*bi-saria, antinomia, şeriat dışı*,) adıyla anılan akılcı düşünürlerin gözünde hac, beş vakit namaz , oruç gibi şeriat hükümleri yararsız düzenlemelerdir. Onlara göre, eğer insan bu tapınmalara karşı çıkmakta ısrarlı olsaydı, manevi olarak, daha yararlı olabilirdi: Çünkü insan özel olarak da dua edebilir ve evinden dışarı adımını atmadan haccını yapabilir.

Bişariler özellikle, Siyah Taş (*Hacar al-Esved*) hakkında kınayıcı ve serttirler. Bu Siyah Taş konusunda diğer bazı müslüman yazarların da rahatsızlıklarını dile getirdikleri bilinmektedir. Hepsinin iddiası, Arabistan'ın sadece Mekke kentinden dolayı kutsal toprak olmasıydı. Mekke, Medine'yi Mekke'ye tercih eden Muhammed'den çok önce de kutsaldı ve her ikisine daha üstün olarak Jerusalem'i (Kudüs) görüyorlardı. Mekke, pek çok kere yıkılmış ve yirmiden fazla onarım görmüş olan basit bir ev olan Kabe'den dolayı kutsaldı. Arabistan'ı kutsal yapan Mekke, Mekke'yi kutsal yapan Kabe, Kabe'yi kutsal yapan ise bir Siyah Taş'tır. Bu, inananların namaz kılarken yüzlerini çevirdiği ve Hac sırasında çevresinde (dolaşarak) tavaf ettikleri tarih öncesi bir pagan fetişidir. İslam putataparlığa karşıdır, fakat Bişariler gerçek putataparlığın şeriata kölece bağlılık olduğunu ileri sürmekteydi. Onlara göre, din bilginlerinin İslamın koruyucu siperleri olarak gösterdiği şeriat ve tapınma zorunlulukları, "Duvarlara çizilmiş arslanlar gibi" cansız-değersiz şeylerdi. (Benjamin Walker, *Foundations of İslam*, London, 1998, s.305-306)

İranlı Sufi al-Hiri (Ö.911) "biçimsel dinin, şeriatın izleyicileri için her zaman tiksinti duyardım" diye yazarken, al-Vasiti (Ö.923)"ibadet zorunluluklarının sadece murdarlık olduğunu" bildiriyordu. İslam tarihi boyunca pek çok mistikler, asetikler (çileciler), özgür düşünürler -ki onların aralarından bazıları din bilgini ve bilimadamıydı - şeriatın çeşitli öğelerine arkalarını dönmüş. Bazıları da gerçekten, şeriatın engel ve ağlarından kendilerini tamamıyla kurtarma gereksinimi duymuşlardı. İslamın içinde Mutazililer gibi akılcı, Batıniler ve Bişariler gibi *antinomian* (şeriat karşıtı) ve Sufiler(mutasavvıflar) gibi mistik grupların ortaya çıkışı, İslam öncesi Ortadoğu'sunda benzer trendlerin yaygınlığı ve gelişmişliğiyle etkilenmiştir... (Benjamin Walker, *Foundations of İslam*, s.307)

Ortodoks İslamın koşullarından biri olan Kabe'nin ziyareti ve Hacca gitmenin gereksizliği üzerinde batını ya da batını olmayan birçok tanınmış mutasavvıflar yukarıda örneklerini verdiğimiz Bişarilerin anlayış ve düşünceleriyle aynı olan davranışlarda bulunmuş ve benzer görüşler belirtmişlerdir.

İlk kadın mutasavvıf Basralı Rabia (Ö.801), Kabe'yi ziyaret ettiği zaman bağırarak şu sözleri söylediği anlatılır: "Sadece taştan ve tuğladan yapılmış bir ev görüyorum; bunların bana ne yararı var!"

Wasit kentinde Mazda (Zerdüşt), Kudüs'te ise Hristiyan toplulukları arasında yaşamış ve Karmatilerle ilişkisi olan Hallac-ı Mansur (Ö.920), "Kabe'nin yıkılması ve Hac tapınmasını müslümanların kendi evlerinde yapması gerektiğini" öğretiyordu

Koyu ortodoks ve Batını düşmanı Gazali (Ö.1111) bile Mekke'ye yaptığı bir seyahat sırasında; Kabe'ye ve hac ziyareti ile birleştirilmiş paganizm törenleri ve hacıların Siyah taş için gösterdikleri putataparlık saygısını artan bir şaşkınlıkla seyretmiş. Bunların İslamın tektanrıca inanç ve anlayışıyla uyuşmadığını yazmıştır
(Benjamin Walker, s.215, 217, 309)

Sufilerden Şibli (10.yüzyıl) eline alev alev yanan bir odun almış sokaklarda koşuyor, bir yandan da "Kabe'yi yakmaya gidiyorum!" diye bağırıyormuş. Neden yakmak istediğini sorduklarında: "Böylece Müslümanlar Kabe'nin yeri ile değil, sahibi (Tanrı) ile daha fazla ilgilenirler" diye yanıt vermiş.(Timoty Freke, *The Wisdom of the Sufi Sages*, Goldsfield Press Ltd., Hong Kong, 1999, s.9)

Şemseddin Muhammed Tebrizi *Makalat*'ında (*Fatih Nüshası* 7,a ; 12,b) "herşey insana fedadır, insansa kendisine diyor; Arşa gitsen de faydası yok, yedi kat yerin dibine girsen de. Gönüle, gönül sahibine yar olmak gerek. Bütün peygamberlerin, erenlerin, temiz erlerin çalışıp can vermeleri bunun içindir, bunu arıyorlardı. Bütün alem bir kişidedir. İnsan kendisini bildi mi, herşeyi bildi demektir... Kabe dünyanın ortasındadır. Bütün alem halkı yüzlerini ona çevirir. Fakat şu Kabe'yi ortadan kaldırdın mı, birbirlerinin gönüllerine secde ettikleri meydana çıkar çıkar. Onun secdesi bunun, bunun secdesi onun gönlünedir.

”

Görüldüğü gibi Şems, secdenin-tapınmanın insana ve insan gönlüne olması gerektiğini söylüyor. Bunun gerçek olmasını da Kabe'nin ortadan kalkmasına bağlıyor. Sonra Kabe'yi ziyaret etmenin anlamsızlığı üzerine Şemseddin *Makalat*'ta (*Fatih Nüshası* 24,b), Bayezid Bistami'den bir öykü anlatıyor:

“Tanrı rahmet etsin, Ebu-Yazid hacca gidiyordu. Adetiydi, hangi şehre varırsa önce şeyhleri ziyaret ederdi. Bir şehre vardı, oradaki büyük bir şeyhe gitti. Şeyh, Bayezid'in hacca gittiğini öğrenince, ‘zahmet etme dedi, etrafımda yedi kere dön. Kemerindeki paraları da bana ver, yürü git memleketine. Ey Bayezid, Kabe Tanrı evidir, ama şu gönlüm de Tanrı evi. Yalnız o evin de, bu evin de Tanrısına hamdolsun; o ev kurulalı Tanrı içine hiç girmedir. Halbuki bu ev yapıldığı günden beri, Tanrı bu evden hiç çıkmadı. ” Bunları duyan Bayezid Bistami adamın dediklerini yerine getirip, evine geri döner. (*Makalat*'tan aktaran

A. Gölpınarlı,

Mevlana Celaleddin

, İstanbul, 1985, s.57; Krş. Benjamin Walker, agy., s.216)

Kabe ve hac konusunda en akılcı ve nesnel dünyaya dayalı sözler söyleyen Hacı Bektaş olmuştur: “Ve hem beytülmamur (yedinci katta bulunduğu inanılan Cennet köşkü) var, Kabe var. Lakin gönül ikisinden dahi yeğdir... İnananın g önlü Kabe'ye benzer. Kabeye varan ayağı ile yürür, ama gönül isteyen yüzü üstü yürüse gerek...Kabe'de ihram giymek, hakkı batıldan seçmektir...Ve hem yoldan taş arıtmak, Kabe'de Arafatta taş atmaya, kendi nefsinin (kötü) heveslerini depelemek ise Kabe'de kurban kesmeğe benzer

” (Hacı Bektaş Veli,

Makalat

, Haz. Sefer Aytekin, İstanbul, 1954, s.74-75)

Şemseddin Tebrizi'nin Kabe'nin ortadan kaldırılması gerektiği anlayışı, 10.yüzyılda Kabe'den Siyah taş (Hacer el-Esved) söküp götürün ve yirmi bir yıl (930-951) başkentleri al-Ahsa'da tutan Karmati (proto-İsmaili) ve kendi dedesi Nur Al-Din Muhammed II (1166-1210) zamanındaki Nizari İsmaili Kıyamet inancından gelmektedir. Alamut İsmaililiğinin Kıyamet dönemi inanç ve felsefesini içeren Abu İshak Kuhistani'nin *Haft-i Bab-i Baba Sayyid-na* yapıtında, Tanrının bilinemiyeceği ve ulaşılamıyacağını ileri sürmenin kâfirlik olduğu yazılıdır. Kabeyi ve tapınakları ona ulaşmak için araç olarak kullanılmasına da şiddetle karşı çıkılır:

“...Onlar ki, Tanrıya ibadet sırasında, göklere doğru, güneşe, aya ve yıldızlara ya da ünlü dünya yapılarına ve ateş tapınaklarına doğru onlar yüzlerini çevirirler. Onları Tanrı ile kendileri arasında aracı yapıyor ve böylece sanıyorlar ki, o kible aracılığıyla Tanrıya ulaşacaklar.”

“Dinin meyvası (*far*) olan Tanrıya tapınmada ise, yine bunun gibi, aracı olarak bir taş, bir ev, bir ağaç ve benzeri şeyleri kible yapıyorlar. Tanrıyı nasıl bilecekler ya da ona ne zaman ulaşacaklar? Ulu Mevlamız, yüce varlığının cömertliği ve lütfuyla tüm kullarını bu hatadan korusun.

”, (Marshall G.S. Hodgson, “*Translation of the HAFT BAB-I BABA SAYYID-NA and Commentary Thereon*”, *The Order of Assassins*, 1955, s.279-324)

Muhammed Peygamber Hac ve Kabe

Hac ve Kabe Hakkında yukarıdaki akılcı düşünce ve anlayışlar, Muhammed'in yaptığı birkaç Hac ziyaretindeki davranış ve söylemlerinin yorumlarına dayanmaktadır.

Muhammed'in gençlik pagan günlerinde Kabe'yi sık sık ziyaret ettiği bilinir, fakat onun 610 yılında vahiy gelmeye başladıktan sonra ve 622'de Mekke döneminin sona ermesine kadar, büyük hac törenlerine katıldığına dair bir kayıt yoktur. Hicretten 7 yıl sonra 629 Şubat'ında ilk kez Medine'den Mekke'ye gelerek üç günlük küçük bir Hac töreni düzenledi. Kabe'nin çevresini yaya ve eğilerek değil, fakat bindiği deve üzerinden hiç inmeden döndü ve *umra*'yı tamamladı. Müezzin Bilal'a Kabe'nin damından halkı namaza çağırmasını istedi. Böylece, Mekkeliler tarafından kutsanan bu tapınak Habeşistanlı eski bir kölenin ayakları altına alınmış oluyordu. Bir Hacının tabu altında ve hala ihram içinde bulunması gerektiği zamanda, Muhammed'in Maymune ile nikahlanıp gerdeğe girmiş olduğu söylenir. Oysaki böyle bir anda cinsel ilişkiyi yasaklamış eski zamanlardan beri uygulanmakta olan bir gelenek vardı.

Muhammed Ocak 630'da Mekke'yi ziyaret ettiğinde, bir kez daha bir deve üzerinde ve her keresinde sopasıyla kutsal Siyah Taşa dokunarak geleneksel Kabe çevresinde dönüşlerini (*umra*) tamamladı. Bu kişisel Kabe ziyareti, Muhammed'in Mekke'yi fethinden sonra, halkla birlikte Hac törenini kutlama fırsatına sahip olduğu Hicretin sekizinci yılında vukubuldu. Ancak o bu böyle bir fırsatı kullanmadı. Hatta 631 içindeki Hac ziyaretine de katılmadı, yerine Ebubekir'i gönderdi. Artık Mekke'nin efendisi olduğu halde, iki hac mevsimine daha katılmaktan kaçındı.

9 Mart 632 yılında Muhammed ünlü Son Veda Haccı'nı düzenledi. Bu onun Müslüman toplumunun başı olarak yer aldığı tek Hac töreniydi. Bu son Haccında Peygamberin sunduğu davranış, daha sonra Müslümanlar üzerine farzolan çeşitli tapınmalar için örnek olduğu farzedildi. Ancak onun bu vesileyle yaptıklarının ayrıntılarının kapsamı farklı hesaplar (düşünceler) içerisinde ele alınmakta ve birkaç özel durum içinde günümüz gelmektedir. Zaten Kuran'da Hac düzenleme kurallarına ilişkin açık bir biçimde kayıt yoktur. Şiiler dahil olmak üzere değişik ekoller, mezhepler Haccı ilgilendiren bütün ayrıntılarda birbirlerinden farklı görüşler ileri sürmektedirler.(A.J. Wensinck, SEI, 1974, s.123)

Muhammed, Arapları ortak bir gelenekte onları birarada tutmak ve birbirine bağlamak için bütün Arap yandaşlarına Haccın yapılmasını yarar görmüştü. Kabe'deki putları kırdığı halde, işte bu bu yüzden Siyah Taş'ı korudu ve eski dinsel törenlerin çoğunu alıkoydu. Ancak kişisel olarak bunlara nasıl bir önem atfettiğı açık değildir. Hac yolculuğu için ve yokluğu esnasında ailelerini destekleyecek maddi olanakları sağlamış, sağlıklı yetişkin müslümanlar tarafından ömürlerinde bir kere, Hac yerine getirilmeliydi.

Muhammed ilk Hac ziyareti sırasında, Suraka İbn Malik adında gayretli bir mümin Peygambere, bunun her yıl düzenlenme zorunluğu olup olmadığını sordu. Peygamberin bunu duymamış gibi davrandığı söylenir. Ancak adamın ikinci ve üçüncü kez ısrarı üzerine "hayır, diye yanıtlamıştır; ama eğer 'evet' deseydim, bir görev ve zorunluluk olacaktı ve sen bu görevi yerine getiremeyecektin. Bunun için, sizlere hakkında birşey söylemediğim konular hakkında bana zahmet vermeyiniz!"

Açıkça bilinmektedir ki, Peygamber Hac törenleri üzerinde herhangi bir özel vurgu yapmadı ve onların bir çoğuna çok az ilgi gösterdi. Al-Vakidi'den gelen bir Hadise göre Muhammed, Hac törenlerinin önemsiz olduğunu bildirmektedir. Kuran'da doğrudan ifade edilmiş uygulamalar arasında, Mina'da Şeytan taşlama yoktur; Safa ile Merve arasında koşmaya gelince, Muhammed ona da farklı bakmaz ve Kuran (2, 158) belirsiz bir biçimde; "Ondan bir zarar gelmez, günahı da yoktur" demektedir. (Benjamin Walker, agy., s.215-216)

Yüzyıllar boyunca özgür düşünen pek çok müslüman Hac ibadetine karşı itirazlarda bulundular. Yukarıda birçok örneklerini verdiğimiz bu karşı çıkışlar gösteriyor ki, Kabeyi ziyaret ve Siyah Taş'ın kutsanması ve Hac törenlerinin İslam inancıyla bir ilgisi yoktur, paganizmin-putataparlığın kalıntılarıdır. Muhammed'in Kabe'nin çevresinde dönerken deveden bile inmemesi ve Hacer el-Esved'e (Siyah Taş) sopasıyla dokunması, onları kutsal saymadığı gibi hiç önemsemediğinin de göstergesidir. Pagan Hac törenlerinin korunarak "bir zararı yoktur" diye Kuran'da geçmesi,

İslamın Araplar arasında henüz tam anlamıyla kabul görmediği ya da dıştan müslüman görüldüğü halde içten hala eski dinlerine bağlı Mekkelilerin içlerini de kazanma siyasetiydi. Ortodoks İslamın Hac ve Kabe putperestliğini hala sürdürmekte olması anlaşılır birşey değildir.

Birkaç Söz de Diyanet İşlerine

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Nuri Yılmaz, Kurumunun başlığını kullanarak 05.09.2000 tarih ve 993 sayılı bir "Hurefalar ve Bidatlar" konulu bir genelge çıkartıp, tüm valiliklere gönderiyor. Genelgenin içeriğinde Anadolu halkının yüzlerce yıldır yaşattığı gelenekler ve evliya inançlarına yasaklama getiriliyor. Diyanetin genelgesine göre; "Türbe ve Yatırlara; a) Adak Adanmaz, b) Kurban Kesilmez, c) Mum Yakılmaz, d) Bez-Çaput Bağlanmaz, e) Eğilerek, Emekleyerek Girilmez, f) El Yüz Sürülmez, g) Türbe ve Yatırlardan Medet-Şifa Umulmaz, h) Türbe ve Yatırların Etrafında Dönülmez, j) Türbelerin İçinde Yatılmaz. İslam dininde bu gibi bida t ve hurafeler (yani batıl ve sonradan uydurulmuş inançlar) kesinlikle yasaklanmıştır" denilmekte.

Başkan Yılmaz'ın "bidat ve hurefa"dediğı bu davranışlar, birçok Kuran ayetinde "Tanrı dostu, Tanrı dostluğu" olarak övgülerle sözedilen ve "Nebilik", yani Peygamberlikle eşit derecede saygı gören "Velilik" inancıyla ilişkili olduğunu bilmemesi mümkün mü? Velilerin, yani Evliya mezarlarını kutsama ve ziyaret, Peygamberin Medine'deki mezarını ziyaretle eşit derecededir ve İslama aykırı da değildir. Sadece geleneklerle süslenerek bir takım biçimlenmeler kazanmıştır. İlginç olan Veli türbelerini kutsama, Hac ve Kabe putperestliğinden daha yakındır İslam dinine. Diyanet İşleri Başkanının, İslam dini adına Türkiye halkının ve özellikle Alevi toplumunun Velilik inancını değil yasaklamaya, yadsımaya bile hakkı yoktur. Hele hele, koyduğu yasakların uygulanması için Valilere kolluk gücü kullanmaları talimatı vermesi, din polisliği yapmaya kalkışması, hukuk tanımazlığın ötesinde haddini bilmemezlik değil midir?

Milliyet'ten (17 Ağustos 2001) Zülfikar Doğan'nın haberinde; "Hac için başvuruların, 10 Ağustos'ta dolduğunu kaydeden Diyanet İşleri Başkanlığı yetkilileri, kesin kayıtların henüz başlamadığını, bu konudaki kararın bakanlıklar arası kurul tarafından verileceğini belirtti. Geçen yıl kontenjan artışıyla birlikte 100 binin üzerinde kişinin hacca gittiğini ve kişi başına bin 800 dolar alındığını kaydeden Diyanet yetkilileri, Türkiye'ye tanınan kontenjanın bu yıl 70 bin olduğunu, ancak bu sayının yine artabileceğini ifade etti" deniliyor. Ekonomi yazarının haberi şöyle sürüyor:

"Hacı sayısının geçen yıl olduğu gibi 100 bin kişi olması ve ücretin de aynı tutulması durumunda

180 milyon dolarlık talep doğacak. Yolcu yanında alınacak ortalama 500 - 1000 dolarla birlikte, hacıların peyder pey satın almaya başladığı döviz tutarı toplamının 250 - 300 milyon dolara kadar çıkabileceği kaydediliyor." Haberlerin yorumu kendi içinde saklı, birşeyler söylemek gerekmez.

Gönlümüz isterdi ki sayın Başkan, ölkemizin büyük ekonomik darboğazdan geçtiği şu dönemde ve amansız bir kriz yaşarken, asıl İslam aykırı olan Hac ile ilgili -yasaklama demeye dilimiz varmaz, çünkü insanların düşünce ve inançlarına saygımız vardır- sınırlamalar getirici genelgeler yayınlasın.

Yapmazlar, çünkü yine gazetelerdeki son haberlere göre: "Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Diyanet Vakfı'ndan alınan Hac gelirleri Diyanet İşleri Başkanlığına bırakılmış... Diyanet İşleri Başkanlığı da, Kocatepe Cami'sinin altındaki mütevazı binasından holdinglere parmak ısırtan 13 milyon dolarlık (yaklaşık 17 trilyon lira) 400 odalı lüks başkanlık binasına taşınyormuş..." 420 trilyonluk bütçesi olan koskoca Diyanet İşleri Başkanlığına böyle bir holding binası yakışır doğrusu. Bir de şimdi Hac gelirleri ekleniyor; harca babam harca! Haccı sınırlamaya giderler mi hiç?

1) Bu paragraf asıl olarak, şeriatı tutan Oniki İmamcı Şiiiler ve Sünni Müslümanlara karşı yöneltilmiştir. Namaz kılariken Mekke'de bulunan Kabeye yüzlerini çevirmeleri; kible gibi diğer şeyler de, Müslümanların putatapar olarak niteledikleri Zerdüştlarin tapınakları kadar, başka bir çeşit putataparlık gibi gösteriliyor.(Yorum: Marshall G.S. Hodgson)

2) Evliya Arapça'da Veli sözcüğünün çoğulu; Türkçe karşılığı ise 'Tanrı dostları'dır.